

Lehtinen, E., S. Aaltonen, M. Koskela, E. Nevasaari & M. Skog-Södersved (toim.) 2011. AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2011 / n:o 3. 142–157.

Nina Reiman

Jyväskylän yliopisto

Transitiivikonstruktio ikkunana syntaksin kehitykseen: Infiniittiset rakenteet ja passiivi taidon indikaattoreina S2-oppijoiden teksteissä

In the field of Finnish as a second language, there has hitherto been little research on the development of syntax. This article presents quantitative findings of the use of a common and versatile syntactic pattern – the transitive construction – in texts written by adult learners of L2 Finnish, and rated on a functional CEFR scale at levels A1–C2. The aim is to examine how the use of the transitive construction develops across the levels: how it is varied and combined with different kinds of syntactic resources, and moreover, what kinds of uses are typical at each level. The paper will focus on two clause level phenomena that also seem to indicate proficiency in writing: the uses of the transitive construction with infinite structures and passive. Language learning and linguistic development are discussed from the usage-based and Construction Grammarian perspective.

Keywords: Finnish, second language acquisition, syntax, writing

1 Aluksi

Lauserakenteen kehitys on toistaiseksi varsin vähän tutkittu alue suomi toisena kielenä (S2) -alalla, vaikka erityisesti kirjoittamistaidon kannalta sen omaksuminen on keskeistä. Alkuvaiheessa oppijoille aiheuttaa vaikeuksia etenkin raskas morfologia, ja siksi muotorakenne onkin ollut S2-tutkimuksen erityisen kiinnostuksen kohteena (mm. Martin 1995; Kaivapalu 2005; Suni 2008). Tekstin ymmärrettävyyden ja luettavuuden kannalta merkittävämpiä haasteita tuottavat kuitenkin yleensä lauserakenteen ongelmat.

Tässä artikkelissa tarkastelen aikuisten suomen oppijoiden syntaktisten resurssien kehittymistä Eurooppalaisen viitekehysten (EVK 2003; tästedes myös viitekehys) taitotasolle arvioituissa kommunikatiivisissa kirjoitelmissa.¹ Tutkimuskohteenani – ja ikkunana lauserakenteen muutokseen – on (suomen) kielessä yleinen ja monikäyttöinen ilmaustyyppi, transitiivilauseen mallina toimiva transitiivikonstruktio. Esittelen määrällisiä tuloksia siitä, miten transitiivikonstruktioa käytetään muiden lausetason konstruktioiden kanssa viitekehysten tasoilla. Keskityn erityisesti kahteen transitiivikonstruktion kanssa esiintyvään lauserakenteen ilmiöön, jotka näyttäisivät indikoivan myös kielitaidon kehitystä: infiniittisiin rakenteisiin ja passiiviin. Täydennän tarkastelua laadullisilla havainnoilla, jotka valottavat transitiivikonstruktion käytön muutosta tasolta toiselle.

2 Käyttöpohjainen näkökulma kielenoppimiseen: konstruktiokielioppi

Tutkimuksen teoriatausta on funktionalistis-kognitiivinen ja käyttöpohjainen (*usage-based*). Näistä lähtökohdista kieli nähdään sosiaalisena ilmiönä, jonka tärkein funktio on kommunikaatio. Puhutaan ns. sosiaalisesta kognitiosta: mielen tapahtumat ovat perustaltaan sosiaalisia. Tästä näkökulmasta myöskään kielen rakennetta tutkimuskohteena ei voi erottaa merkityksestä ja käytöstä. Kielenoppimisessa käyttöpohjaisuus tarkoittaa ennen muuta sitä, että kieltä – myös kielen rakenteita – ajatellaan omaksuttavan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa kielenkäytön kautta (mm. Bybee 2008; Tomasello 2000; Barlow & Kemmer 2000). Myös konstruktiokielioppi eri versioineen (mm. Fillmore & Kay 1995; Goldberg 1995) edustaa tällaista lähestymistapaa. Sen mukaan oppija hahmottaa kielenkäytöstä yhtäläisyyksiä ja eroja ja havaitsee säännönmukaisuuksia. Kielellisten keinojen repertoaari alkaa näin rakentua analogioista ja yleistyksistä, jotka emergoivat muistissa olevien analysoimattomien kokonaisuuksien, ”könttien” (*chunks*), ja kielellisten kokemusten perusteella (mm. Ellis 2002; Hopper 1998). Kun kielenoppiminen käsitetään tällaiseksi käyttöpohjaiseksi prosessiksi, myös ”könttämäiset”, ulkoa opitut ja mahdollisesti norminvastaisetkin rakenteen käytöt indikoivat oppimista: ensimmäinen

¹ Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa (2007–2009) Jyväskylän yliopiston Cefling-hanketta, jossa on selvitetty aikuisten ja yläkouluilaisten toisen (suomi) ja vieraan (englanti) kielen lingvististä kehitystä EVK:n taitotasolle arvioituissa kirjoitelmissa.

tunnistettava rakenteen esiintymä on kehityksen perusta, josta käyttö alkaa laajentua, varioida ja tarkentua (Martin ym. 2010: 59–60).

Konstruktioajattelun mukaan köntistä alkaa abstrahoitua kielen rakennetta koskevia yleistyksiä ja säännönmukaisuuksia, konstruktioita. Konstruktio voidaankin määrittellä konventionaaliseksi, kokemusperäiseksi kielellisen **ilmauksen malliksi**, jossa yhdistyvät muoto ja merkitys sekä käytön konventionaalistunut osa (esim. Leino 2003). Vähitellen, säännönmukaisuuksien emergoiduttua, oppija kykenee ottamaan rakenteita itsenäiseen käyttöön: syntaktiset keinot ja lausemallit niiden osana alkavat laajentua, konstruktiot alkavat näin muuttua produktiivisiksi, ja uusia ilmauksia opitaan muodostamaan luovasti, yhdistelemällä konstruktioita (Goldberg & Suttle 2010: 468). Tällöin lauserakenteet monipuolistuvat ja alkavat varioida kohti produktiivisia rakenteita. Oppijankieli on siis dynaaminen, kehkeytyvä ja kasvava repertoari kehittyviä konstruktioita, jotka eivät välttämättä ole kohdekielisiä mutta tarkentuvat toki taidon kehittyessä.

Konstruktiokieliopin mukaan käyttäjien tieto kielestä koostuu systemaattisista, kompleksisuudeltaan (morfeemeista kokonaisiin ilmauksiin) ja abstraktiotasoltaan (vakiintuneista idiomaattisista ilmauksista² abstrakteihin skemaattisiin malleihin) vaihtelevista muoto–merkitys[–käyttö]-kokonaisuuksien (konstruktioiden) valikoimista (Goldberg & Suttle 2010: 468; Eskildsen 2008: 335), jotka muodostavat toisiinsa kytkeytyvien konstruktioiden verkoston (Fried & Östman 2004, Goldberg & Suttle 2010). Kielenoppiminen voidaankin ymmärtää jatkuvasti muovautuvana, laajentuvana ja tihentyvänä konstruktioiden verkostona. Vaikka spesifeistä kielenilmauksista ajatellaan abstrahoituvan yleisempiä skemaattisia konstruktioita, spesifeinä opitut ilmaukset eivät välttämättä myöhemminkään korvaudu kokonaan abstraktimmalla konstruktioilla. Sen sijaan valmiit ilmaukset ja kielellisistä kokemuksista abstrahoituneet ilmausmuotit elävät rinnakkain, ja konstruktioiden verkostoon kuuluukin sekä abstrakteja ilmausmalleja että niiden täsmällisiä toteutumia. Kaikkiaan kielenkäytössä hyödynnetään runsaasti tällaisia kokonaisena muistissa olevia elementtejä (*formulaic language use*), sillä se on kognitiivisesti taloudellista. (Langacker 1987; Ellis 2002; Achard 2007; Goldbeg & Suttle 2010.)

Suomen kielen prototyyppinen transitiivikonstruktio, transitiivi-ilmauksen abstrakti malli, on tyyppiä [S[VO]]. Subjekti voi tosin jäädä ilmaisematta (esim. yksipersonaisessa passiivissa, *ruoka on syöty*, tai 0-persoonaisissa lauseissa) siitäkin huolimatta, että se kuuluu transitiiviverbien ns. pakollisiin argumentteihin (ISK 2004: § 913). Semanttisesti konstruktion prototyyppinen subjekti on rooliltaan tekijä eli agentti ja objekti tilan tai sijainnin muutoksen kokija eli patientti (ISK 2004: § 908, 928). Esimerkki prototyypp-

2 Kokonaan tai osittain kiteytynyt (epäproduktiivinen) ilmaus, jonka merkitystä ei voi päätellä osiensa perusteella: Fillmore, Kay ja O'Connor (1988) jakavat idiomit leksikaalisesti täytettyihin (esim. *pata kattilaa soimaa*) vs. leksikaalisesti avoimiin idiomeihin (*mitä X:mpi sitä Y:mpi*, esim. *mitä pienempi, sitä tyriimpi*). Useimmat idiomaattiset ilmaukset ovat leksikaalisesti osittain avoimia, osittain täytettyjä (esim. Leino 2003).

pisen konstruktion toteuttavasta transitiivi-ilmauksesta on lause *Maija rikkoi lautasen*. Transitiivisuuden määritelmä on tutkimuksessani kuitenkin lähinnä syntaktinen: rakenteellisen transitiivisuuden kannalta merkityksellisinä piirteinä pidetään eksplisiittisesti ilmaistujen argumenttien määrää³, argumenttien sijanmerkintää sekä verbin morfo-syntaksia (ks. Kittilä 2002: 47). Kuten kuitenkin todettua, suomessa subjektiargumenttia ei välttämättä tarvitse aina ilmaista, mutta morfologisesti merkityn objektiargumentin läsnäolo sen sijaan on määritelmässäni keskeinen. Kun suomea opitaan toisena kielenä, oppijoiden tulee omaksua ajatus morfologisesti merkitystä objektista, mikä tyypillisesti vaatii syntaktisen objektin tunnistamista myös semanttisesti vähemmän transitiivisista ilmauksista tai rakenteista. Laaja määritelmä antaa mahdollisuuden tutkia myös, miten laajeneva, toistensa kanssa limittyvien transitiivisten ilmausten verkosto kehittyy.

Kirjoitetun poikittaisaineiston perusteella ei ole mahdollista erotella sitä, millainen yleistys tai ilmausmalli oppijalla saattaisi olla käytössä, siis miten oppija todellisuudessa prosessoi kieltä. Esimerkiksi harvinaisempi transitiivi-ilmaus aineistossa ei välttämättä kerro siitä, että oppijalla olisi abstrahoitunut yleistys epätavallisemmasta ilmaustyyppistä, vaan ilmaus voi olla käytössä könttämäisenä. Se kuitenkin kertoo, että oppijankielessä alkaa ko. tasolla esiintyä myös harvinaisempia transitiivisia ilmauksia. Tällaiset ilmaukset osoittavat konstruktioiden verkoston laajentumisen: transitiivisia tapahtumia kyetään ilmaisemaan myös idiomaattisemmilla tavoilla. Prototyyppinen käyttö on laajentunut ja konstruktiot todennäköisesti alkaneet eriytyä. En siis ota kantaa siihen, kuinka abstraktin skemaattisen konstruktion olemassaolo oppijalla on todennäköistä. Prototyyppinen ja abstrakti skemaattinen konstruktio toimii pikemminkin työkaluna, jolla löydetään tutkittavan konstruktion kehitys tasolta toiselle: se, miten taidon kehittyessä variaatio ja erilaiset tavat ilmaista transitiivisia tapahtumia alkavat lisääntyä ja kielelliset resurssit vähitellen kumuloitua. Kiinnostavaa on, miten oppijoiden kielenkäytössä transitiiviset ilmaukset – tiettyjen peruserkitysten ilmaiseminen – alkavat muuttua ja mitä se kertoo kielellisten keinojen kasvusta ja kielitaidon kehityksestä. Kieltä lähestytään käyttö-pohjaisen konstruktioajattelun mukaisesti: jo ensimmäinen ilmiön esiintymä on osoitus oppimisesta ja kehkeytyvät kielelliset keinot osa kehittyvää konstruktioiden verkostoa. Konstruktion toteutumia kielenkäytössä voidaan nimittää konstruktiksi (*construct*, Fillmore & Kay 1995: 2/15), mutta tässä artikkelissa viitataan aktuaalisiin, konstruktion toteuttaviin oppijankielen ilmauksiin pääsääntöisesti käsitteillä *toteutuma* ja *ilmaus*, joita siis käytän synonyymisesti.

3 Vain lauseita, joissa on (vähintään) kaksi argumenttia, voidaan pitää transitiivisina.

3 Aineistosta ja menetelmästä

3.1 Aineisto ja sen käsittely

Poikittaisaineistoni muodostaa 689 aikuisten S2-oppijoiden kommunikatiivisista tehtävänannoista kirjoittamaa tekstiä (102–126 tekstiä/taso; 4974–11550 sanaa/taso). Tekstit ovat peräisin Yleisten kielitutkintojen (YKI) testisuorituskorpuksesta, ja koulutetut arvioijat ovat arvioineet ne EVK:n kuusiportaisen asteikon taitotasolle A1–C2. Kirjoitelmat on valittu vastaamaan tehtävänannoltaan mahdollisimman tarkasti Cefling-hankkeessa kerätyn kouluaineiston tehtäviä ja ne edustavat karkeasti jaoteltuna kolmea tekstilajia: epämuodollista ja muodollista viestiä sekä mielipidettä. Kustakin tekstilajista ja soveltuvista tehtävänannoista on pyritty valitsemaan perusaineistoksi n. 40 kirjoitelmaa/taso. Täsmälliset tehtävänannot vaihtelevat tasoittain (perus-, keski- ja ylin taso), ja tehtävien vaikeustaso ja aihepiirit on räätälöity kullekin kolmelle tasolle erikseen.

Tekstit on koodattu ja käsitelty CHILDES-ohjelmalla, jonka avulla olen laskenut aineistosta transitiivi-ilmausten määrän ($n = 2\,965$). Transitiivi-ilmauksista olen edelleen laskenut, kuinka usein ne esiintyvät erilaisten muiden syntaktisten rakenteiden / konstruktioiden kanssa (ks. rakenteiden valinnasta alaluku 3.2). Frekvenssin olen laskenut juoksevasta tekstistä tuhatta sanaa kohden. Tällöin esimerkiksi tekstien hyvinkin vaihteleva pituus ei vaikuta tuloksiin. Lisäksi olen tarkastellut eri rakenteiden käytön osuutta (%) suhteessa kunkin tason transitiivi-ilmausten kokonaismäärään.

Tarkastelussani hyödynnän konstruktiokieliopin (etenkin Fillmore & Kay 1995) ajatusta lauseesta päällekkäisistä konstruktioista rakentuvana konstruktina. Rakenteen produktiivistumista indikoi kasvava tyyppifrekvenssi (mm. Ellis 2003): oppijoiden lisääntyvä kyky paitsi varioida konstruktioita leksikaalisesti myös yhdistellä eli unifioida transitiivikonstruktioita yhä useammanlaisten laajempien syntaktisten konstruktioiden kanssa. Varioiminen/variaatio-käsitteillä viittaankin artikkelissa juuri tähän ilmiöön: miten oppija kielitaidon kehittyessä oppii muuntelemaan ja muokkaamaan ns. prototyypistä konstruktioita. Variaatio tarkoittaa yhtäältä konstruktion sisäistä vaihtelua, jota edustavat esim. leksikaalinen ja morfosyntaktinen vaihtelu, eli mm. se, millaista ja kuinka monipuolista sanastoa oppija pystyy sijoittamaan ilmausmalliin tai kuinka hän kykenee esimerkiksi käyttämään erilaisia aikamuotoja. Toisaalta variaatio käsittää myös sen, miten prototyypistä konstruktioita osataan unifioida laajempien lausetason konstruktioiden kanssa, varioida erilaisissa lausekonteksteissa (esim. käyttää transitiivikonstruktioita erilaisissa lauseasemissa, infiniittisissä rakenteissa jne.). Kuvaava esimerkki on edistyneen oppijan virke. Produktiivista taitoa osoittaa transitiivikonstruktion yhdistäminen saman-

aikaisesti muihin konstruktioihin: molemmissa lauseissa se on osa modaalista infinitiivirakennetta, päälauseessa osa kysymystä ja lisäksi osa *jotta*-sivulauseetta.

- (1) **Voisitko ottaa kantaa** tähän asiaan mahdollisimman pian, **jotta vois lähettää tietoa** eteenpäin Hollantiin? (C2)

Tässä yhteydessä on huomattava, että yksittäinen transitiivi-ilmaus voi toteuttaa samanaikaisesti useita erilaisia lausetason konstruktioita yhdessä transitiivikonstruktion kanssa. Tässä tarkasteluni kohteena ei kuitenkaan ole tällainen transitiivi-ilmausten absoluuttinen rakenteellinen kompleksisuus – kuinka monta erilaista konstruktioita yksi ilmaus toteuttaa samanaikaisesti – (absoluuttisesta kompleksisuudesta ks. Miestamo 2006), vaan se, millaisia syntaktisia keinoja oppijoilla on tyypillisesti käytössään kullakin tasolla ja miten näiden resurssien käyttö kehittyy ja muuttuu niin määrällisesti kuin laadullisestikin kirjoittamistaidon edistyessä. Absoluuttisen kompleksisuuden sijaan kiinnostavaa on siis pikemminkin erilaisten syntaktisten keinojen ja niiden kehityksen suhde toisiinsa: millä tavoin ja missä vaiheessa erilaiset konstruktiot ilmaantuvat transitiivikonstruktion yhteyteen, yleistyvät tai vastaavasti vähenevät, kun muita keinoja aletaan käyttää enemmän. Erityisen mielenkiintoista on lisäksi tarkastella, näyttävätkö joidenkin transitiivikonstruktion variaatioiden muutokset osoittavan myös yleisempää taidon kehitystä.

3.2 Lausetason ilmiöiden luokitteluperusteista

Luokittelun taustalla on ajatus perinteisen lausetyypittelyn purkamisesta (ns. syntaktiset lausetyypit: prototyyppisiä pelkistyskiä suomen kielen lauseista (ISK 2004: § 891)), sillä kielenkäytössä lausetyypit näyttävät monimuotoisina: ne varioivat muun muassa modaalisesti sekä yhdistyvät laajemmiksi pää- ja sivulauseiden kokonaisuuksiksi. Toisaalta kaikkia edellä mainittuja – ja monia muita lausetason – ilmiöitä voidaan nimittää ja usein nimitetäänkin lausetyypeiksi (*sentence types*): aktiivisia ja passiivisia lauseita, kielteisiä ja myönteisiä lauseita sekä useita erilaisia spesifimpejä ilmaustyyppisiä (esim. englannin ditransitiivilauseetta). Myös monia infiniittisiä rakenteita pidetään lausemaisina (ISK 2004: § 491, 875), ja useissa tällaisissa rakenteissa onkin täydennyksineen ja määritteineen myös syntaktisten lausetyyppien ominaisuuksia. Koska lauseet ovat luonteeltaan tällaisia samanaikaisesti useita lausetason rakenteita toteuttavia hybridejä, lausetyyppi on turhan epämääräinen ja kielenkäytön monimuotoisuutta yksinkertaistava käsite (Reiman & Leino, valmisteilla). Näin ollen analysoitava yksikkö ei ole lause tai lausetyyppi (finitiiviverbin sisältävä yksikkö; *clause*, joissakin tapauksissa *sentence*) vaan edellä kuvattu abstrakti ilmausmalli, konstruktio. Tarkastelen siis määrällisesti transitiivikonstruktion yhdistämistä sellaisiin lausetason konstruktioihin, joita usein tavataan

tarkastella lausetyypin käsitteen alla. Selvitän aineistosta transitiivi-ilmausten esiintymistä rinnasteisissa lauseissa ja sivulauseissa, nk. modaalisten lausetyyppien kanssa eli kysymyksenä ja käskyinä, negaation, modaalisten rakenteiden ja erilaisten infiniittisten konstruktioiden yhteydessä ja passiivissa. Luokittelu näkyy taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkittujen lausetason ilmiöiden luokittelu esimerkkeineen.

ILMIÖ	ESIMERKKI
Rinnasteiset käytöt	<i>Minä maksan kaikki kulut ja varaan liput itse.</i> (B2)
Sivulausekäytöt	--, koska rakastamme italialaista ruokaa --. (B1) -- se on iso peili, jonka minä itse koristelin --. (B1)
Modaaliset käytöt	Voitteko myydä tuoretta hedelmää? (A2) <i>Opettaja ei pysty hoitaa kaikkien oppilaiden asiat.</i> (B2)
Nesessiiviset käytöt	-- minun täytyy laittaa ruokaa paljon --. (B1) On järjestettävä koulutus mahdollisimman pian --. (C1) -- onko esimerkiksi alkoholistien määrää maksaa kaikki terveydenhuoltokulut itse. (C1)
Infiniittiset käytöt, esim.	-- lähitulevaisuudessa sähkö auto tulle korvamaan bensa auto --. (B1) <i>Minusta se on loistava idea antaa esimerkkiä --.</i> (C1) -- syömällä ns kevyttuotteita pystytään hallitsemaan painoa. (C1) -- tehtyäsi ostoksia --. (C1)
Passiiviset käytöt	<i>Talkoissa tarjotaan grilliruokaa, kahvia ja virvokkeita.</i> (C1) <i>Lippu on jo maksettu --.</i> (B2)

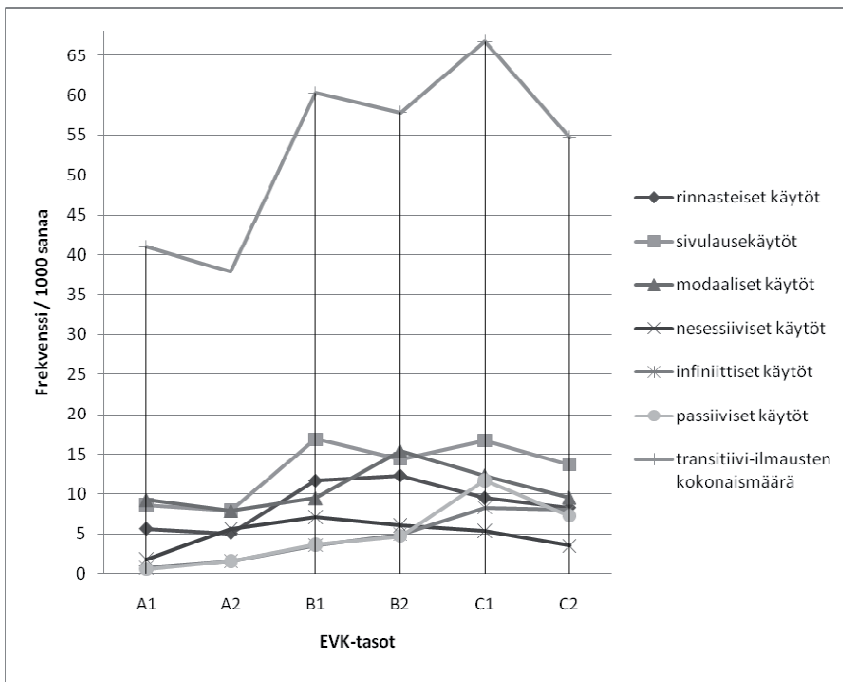
Kuten taulukosta 1 voi havaita, olen laskelmissani erottanut *modaaliset käytöt* (modaaliverbi + infiniitivtäydennys -rakenteet, ks. Anderson 2006) muista infiniittisistä rakenteista. Jaottelu ei ehkä ole aivan kuvaava, sillä modaaliverbien tavoin käyttäytyvät monet muutkin verbit. Oppijan näkökulmasta varsinkin A-infinitiivin täydennykseen saavat verbit tuntuvat kuuluvan samaan kategoriaan monien modaaliverbien kanssa, ja esim. ISK:ssa (2004: § 496) useat tällaiset modaalinen / muu abstrakti verbi + infiniivi -rakenteet tulkitaan kaksi- tai useampiverbisiksi predikaateiksi, verbiketjuiksi. Jaottelua puoltaa kuitenkin se, että samalla voidaan havainnoida joitakin semanttisia kehityslinjoja, vaikkakin hyvin suurpiirteisesti. Modaalista konstruktioista olen erottanut vielä nesessiivikonstruktiot (esim. ilmaukset *minun täytyy tehdä / on tehtävä läksyt*), sillä ne ovat rakenteeltaan selvästi erilainen kategoria kuin muiden modaaliverbien kanssa esiintyvät konstruktiot. Kaikenlaiset muut infiniittiset rakenteet (mm. A- tai MA -täydennyksen saavat, esim. *menen hakemaan paketin*) kuuluvat laskelmissani ryhmään *infiniittiset käytöt*. *Infiniittisiin käyttöihin* kuuluvat siis kaikki transitiivi-ilmausten kanssa esiintyvät muut kuin modaaliset infiniittiset rakenteet. Esimerkiksi lauseenvastikkeet ovat myös mukana kohdassa *infiniittiset käytöt*. Tällaiset rakenteet eivät ole aineistossa niin frekventtejä, että niitä kannattaisi käsitellä määrällisesti omana ryhmänään.

4 Tulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimieni ilmiöiden frekvenssin ja prosenttiosuuden aineistoni transitiivi-ilmauksissa. Kuvioissa näkyvät tulokset em. lausetason rakenteista; olen jättänyt pois negaation sekä transitiivikonstruktion käytön kysymyksissä ja käskyissä, sillä näissä ilmiöissä määrälliset muutokset tasojen välillä olivat hyvin pieniä. Keskityn tuloksissa kahteen kieli-, ja etenkin kirjoittamistaidon, kehityksen kannalta keskeiseltä näyttävään ilmiöön: transitiivikonstruktion käyttöön infiniittisten rakenteiden ja passiivin kanssa. Käsittelem rinnakkain vertaillen frekvenssien ja prosenttiosuuksien muutosta tasolta toiselle ja valaisen käyttöä laadullisilla aineistoesimerkeillä.

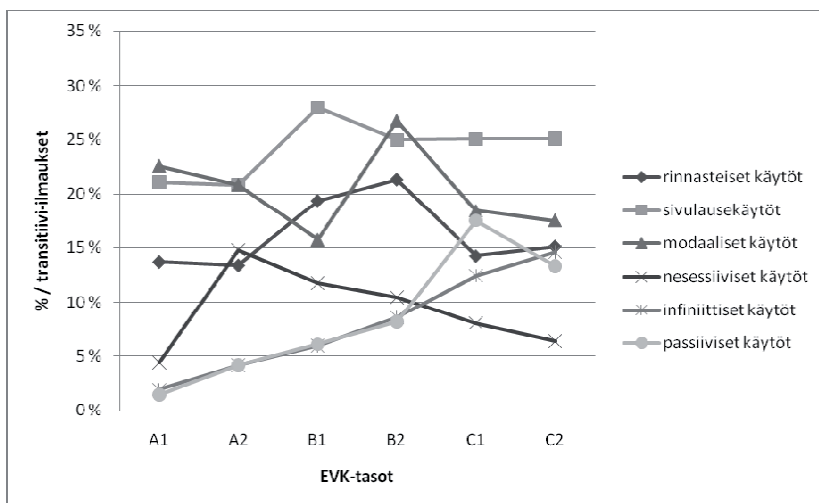
4.1 Yleisiä havaintoja lausetason ilmiöiden kehityksestä

Kuviossa 1 näkyy transitiivikonstruktion kanssa esiintyvien lausetason ilmiöiden frekvenssi / 1000 sanaa eri tasoilla. Ylinnä on transitiivi-ilmausten kokonaismäärä.

KUVIO 1. Tutkittavien lausetason ilmiöiden suhteellinen frekvenssi / 1000 sanaa EVK:n taito-tasoilla.

A-tasolla on selvästi vähemmän transitiivi-ilmauksia kuin edistyneemmillä tasoilla. Selvin kasvu on B1-tasolla, jonka jälkeen käyttö alkaa vakiintua. C1-tason harppaukseen saattaa vaikuttaa osin myös jokin tehtävätyyppi. Koska kiinnostuksen kohteena ovat konstruktioiden yhteisesiintymät, transitiivikonstruktion toteutumien määrän vaihtelu on huomioitava myös muiden lausetason konstruktioiden analyysissa: määrää tulee tarkastella myös suhteessa kunkin tason transitiivi-ilmauksiin. Tässä käytän prosenttiosuuksia. Vaikka frekvenssit osoittaisivatkin lievää kasvua, saattaa käyttö suhteessa tason transitiivi-ilmauksiin kuitenkin vähentyä selvästi. Esimerkiksi tasolla B1 transitiivi-ilmaukset lisääntyvät niin paljon, että esim. modaalisisissa käytöissä lievästi kasvava frekvenssi tarkoittaa suhteellisesti selvästi vähäisempää käyttöä kuin edeltävällä tasolla. Kuviossa 2 näkyy lausetason ilmiöiden osuus kaikista tason transitiivikonstruktion toteutumista.

KUVIO 2. Tutkittavien lausetason ilmiöiden osuus (%) suhteessa transitiivi-ilmausten kokonaismäärään (100 %) EVK:n taitotasolla.

Kuten kuvioista voi huomata, jo A1-tasolla on kaikkia tarkastelemiäni lausetason konstruktioita yhdistettynä transitiivikonstruktion, joitakin jo alusta alkaen varsin paljon, toisia (esim. passiivi ja ei-modaaliset infiniittiset konstruktiot) vain satunnaisesti. Kaikkiaan voi todeta, että pääsääntöisesti syntaktiset keinot eivät näytä lisääntyvän selvän lineaarisesti taidon kehittyessä. Se, millaisia keinoja kullakin tasolla tyypillisesti tai erityisen usein käytetään (kuvio 2) transitiivikonstruktion kanssa, vaihtelee tasoittain.

4.2 Passiiviset ja infiniittiset käytöt

Lauserakenteen ja kirjoittamistaidon kehittymisen kannalta kiinnostavimmilta ilmiöiltä vaikuttavat transitiivikonstruktion passiivinen käyttö sekä käyttö erilaisten infiniittisten konstruktioiden kanssa (ks. kuviot 1 ja 2). Taulukossa 2 on esitelty numeerisesti aineistossa esiintyvien transitiivikonstruktion passiivisten ja infiniittisten käyttöjen frekvenssit ja prosenttiosuudet tasoittain sekä kunkin tason täsmällinen teksti- ja sanamäärä. Näiden kahden ilmiön kohdalla näyttäisi selvimmiltä, että kasvu osoittaa myös taitoa. Lisäksi huomionarvoista on se, että rakenteiden käyttö kehittyi täysin yhdensuuntaisesti B2-tasolle asti; kuvioista 1 ja 2 on vaikea havaita sitä, sillä viivat menevät oikeastaan täysin päällekkäin B2-tasolle saakka. Taulukon 2 luvut valaisevat kehitystä tarkemmin.

TAULUKKO 2. Transitiivikonstruktion passiivisten ja infiniittisten käyttöjen frekvenssi / 1000 sanaa ja prosenttiosuus transitiivi-ilmausten kokonaismäärästä tasoittain.

Taso	Tekstimäärä	Sanamäärä	Passiiviset käytöt		Infiniittiset käytöt	
			frekvenssi	%	frekvenssi	%
A1	113	4 974	0,6	1,5 %	0,8	1,9 %
A2	103	5 702	1,6	4,2 %	1,58	4,2 %
B1	126	10 861	3,7	6,1 %	3,6	5,9 %
B2	108	9 080	4,7	8,2 %	4,9	8,6 %
C1	117	11 550	11,7	17,5 %	8,3	12,4 %
C2	102	10 852	7,3	13,3 %	8,0	14,6 %

Passiivisissa käytöissä on selvä nousu C1-tasolla, mutta kaikkiaan molemmat lisääntyvät varsin lineaarisesti A-tasolta C1-tasolle (passiivin kehityksestä ks. Martin ym. 2010: 71–73). Perustasolla passiiviset käytöt ovat yksittäisiä (A1: 0,6; A2: 1,6)⁴ ja luonteeltaan vakiintuneen oloisia ilmauksia, kuten esimerkissä 2: *kauppa suljetaan* on hyvin yleinen kollokaatio⁵ ja siten luultavasti opittu analysoimattomana kokonaisuutena.

(2) **Lähikauppa suljetaan** lian aikaisin (A2)

Transitiivikonstruktion passiiviset käytöt lisääntyvät tasaisesti B-tasolla, C1-tasolla käytöissä on piikki, joka laskee C2-tasolla (B1: 3,7; B2: 4,7; C1: 11,7; C2: 7,3). Esimerkissä 3 on B-tasolla vähitellen yleistynyt passiivinen transitiivikonstruktio ja samalla B1-tasolta löytyvä ainoa yritys käyttää lauseenvastiketta. B2-tasolla puolestaan passiivisissa transitiivi-

4 Luvut sulkeissa: frekvenssi / 1000 sanaa, ks. kuvio 1 ja taulukko 2.

5 Sattumanvaraisesti testattuna esim. Googlessa haulla *kauppa suljetaan* löytyi 326 000 osunaa.

ilmauksissa alkaa esiintyä enemmän variaatiota niin verbivalikoimassa kuin aikamuodoissakin (esimerkki 4, ks. tarkemmin Martin ym. 2010: 73).

- (3) Sain tietää eräältä tuttavalta, että hiihdon MM-kisoissa **käytetään runsaasti niitä aineita** saadakseen suuren rahapalkinnon. (B1)
- (4) Tärkeintä on että **auto on hankittu** tarpeen mukaan – –. (B2)

C1-tason huomattavan frekventti passiivin käyttö johtunee osittain yhdestä aineiston tehtävyytyypistä: epämuodollista viestiä edustava talkookutsu tuottaa runsaasti muodoltaan passiivisia transitiivi-ilmauksia (esim. *Ensi lauantaina järjestetään siivoustalkoot*). Tästä vinoumasta huolimatta passiivia voi kuitenkin pitää varsin lineaarisesti lisääntyvänä ja siten myös kehitystä osoittavana kielen piirteenä, sillä C2-tasollakin sitä esiintyy huomattavasti runsaammin kuin esim. B2-tasolla (B2: 4,7; C2: 7,3); käyttö kasvaa 8,2:sta 13,3 %:iin. C2-tasolla on C1-tasoa selvästi vähemmän näitä talkookutsuviestejä, joten ylimmän tason passiivisissa käytöissä kyseisen tehtävän vaikutus ei ole yhtä suuri. Infiiniittisten transitiivikonstruktion toteutumien määrä lisääntyy selvästi etenkin B-tasolta C-tasolle (B1: 3,6; B2: 4,9; C1: 8,3 ja C2: 8,0). Selkein muutos näkyy siirryttäessä tasolta B2 tasolle C1. Lisääntyvä käyttö näkyy vielä selvemmin, kun katsotaan, mikä on infiniittisten käyttöjen osuus tason kaikista transitiivikonstruktion käytöistä. A1-tasolla ilmauksia on vain pari prosenttia (1,95 %) kaikista transitiivi-ilmauksista, kun taas C2-tasolla osuus on liki 15 % (14,6 %). C-tasolla näitä keinoja käytetään transitiivi-ilmausten yhteydessä siis yhä enenevässä määrin verrattuna moneen muuhun ilmiöön.

Vaikka erot tasolta toiselle eivät näytä kovin suurilta, kasvava suuntaus on selvä ja johdonmukainen. Muut infiniittiset konstruktiot on ainoa lausetason ilmiö, joka lisääntyy täysin lineaarisesti A1-tasolta C2-tasolle: sekä suhteellinen frekvenssi että prosenttiosuus tason kaikista transitiivi-ilmauksista kasvaa. Transitiivikonstruktion yhdistäminen erilaisiin infiniittisiin konstruktioihin näyttäisikin olevan yksi piirre, joka saattaa osoittaa lauserakenteen kehitystä. Vaikka piirre ei edistyneilläkään oppijoilla ole huomattavan frekventti, sen tasainen lisääntyminen kuitenkin tuntuisi indikoivan muutosta kirjoitustussa oppijankielessä. A-tasolla ei käytetä esimerkiksi kuin joitakin satunnaisia MA-infinitiivin täydennyksekseen saavia rakenteita, ja ne ovat luonteeltaan fraasimaisia, kuten ilmauksessa *menemme elokuviin katsoman Bad Boys*. Ylipäätään tällaiset illatiivisijaiset täydennykset ovat suomessa yleisimpiä MA-infinitiivin käyttäjiä (infinitiivien jakaumasta ks. ISK 2004: § 1228), ja ne ilmaantuvat myös oppijoiden repertoaariin ensimmäisinä, tyypillisesti juuri erilaisissa vakiintuneissa ilmauksissa. B-tasolla näiden rakenteiden osuus kasvaa huomattavasti, mihin liittyy luonnollisesti myös konstruktiossa esiintyvien verbien lisääntyvä variaatio (esimerkki 5). Tasolla B1 ilmaantuvat mm. ensimmäiset idiomattiset transitiivikonstruktion toteutummat, kuten tässä *ottaa yhteyttä*.

- (5) Ja **pyydän ottamaan** minun **yhteyttä** asia korjamiseen. (B1)

C-tasolla transitiivikonstruktion käyttö erilaisissa, vaihtelevammissa infiniittisissä rakenteissa lisääntyy edelleen (esim. harvinaisemmissa MA-infinitiivin sisältävissä konstruktioissa, esimerkit 6 ja 7). Seuraavat esimerkit valaisevat kuvaavasti edistynyttä, varioivampien MA-infiniittisten rakenteiden käyttöä:

- (6) Omalääkäri **kieltäytyi** myös **antamasta lähetettä** erikoislääkärille. (C1)
- (7) – – väitti, että ainoastaan **syömällä ns kevyttuotteita pystytään hallitsemaan painoa.**(C1)

Esimerkissä 6 näkyvä elatiivi (*antamasta*) infinitiivin sijana on yleiskielessäkin melko harvinainen (ISK 2004: § 1228), joten tällaisten käyttöjen ilmaantuminen oppijoille varsin myöhään on sängen odotuksenmukaista. Esimerkissä 7 taas on toisen tyyppinen infiniittinen käyttö: tekemisen tapaa ilmaiseva infiniittinen transitiivikonstruktio (*syömällä*) ja samalla myös passiivisesti käytetty modaalin transitiivikonstruktio. Ilmaus on malliesimerkki C-tasolle tyypillisestä sekä infiniittisestä että passiivisesta käytöstä ja lisäksi lauseesta hybridinä. Esimerkissä 8 transitiivikonstruktio yhdistyy puolestaan koplakonstruktioon (ilmaus *olen valmis*) ja toimii sen infiniittisenä täydennyksenä.

- (8) Tiiedän, että opetustyö edellyttää suurta vastuuta oppilaista ja opetustuloksista ja **olen valmis kantamaan sen vastuun.** (C2)

Esimerkissä on myös idiomaattinen transitiivikonstruktion toteutuma *kantaa vastuu*. Kaikenlaiset idiomaattiset käytöt näyttävätkin olevan tyypillisiä C-tasolla (*ottaa kantaa, näyttää suuntaa, ottaa mallia*): rakenteiden ja sanaston kehitys kulkee siis yhdessä, ja konstruktioihin kuuluu usein ominaisesti myös leksikaalista tietoa (Fillmore 1989: 34). Infiniittisistä käytöistä myös lauseenvastikkeet alkavat yleistyä vasta C1-tasolla; vielä B2-tasollakaan tapauksia ei ole kuin muutama (frekvenssi 0,55). Esimerkissä 9 on transitiivikonstruktion ja temporaalikonstruktion (ns. lauseenvastike) toteuttava ilmaus.

- (9) Toivon, että otatte huomioon seuraavat asiat **käsitellessänne hakemustani.** (C2)

Infiniittisten konstruktioiden lisääntyminen ei viittaa pelkästään siihen, että niitä käytetään enemmän. Näyttää myös siltä, että oppijoiden resursseihin ilmaantuu vielä edistyneessäkin vaiheessa uusia infiniittisiä ilmaustyyppisiä tai konstruktion variantteja: infiniittisissä käytöissä paitsi määrä myös variaatio (useammanlaisia erilaisia infiniittisiä käyttöjä) lisääntyy. Edellä esiin nostetut esimerkit havainnollistavat osuvasti, kuinka C-

tasolla oppijoilla alkaa olla jo kattava infiniittisten konstruktioiden verkko: transitiivikonstruktioita osataan käyttää monipuolisesti vaihtelevissa infiniittisissä konteksteissa.

5 Lopuksi

Edellä olen tarkastellut, miten oppijat yhdistelevät EVK:n tasoilla transitiivikonstruktioita muiden, ns. lausetason konstruktioiden kanssa. Kahden ilmiön lisääntyminen näyttäisi kulkevan käsi kädessä myös kirjoittamistaidon kehityksen kanssa. Passiivisten ja infiniittisten käyttöjen tasainen kasvu taidon kehittyessä viittaisi siihen, että tällaisten transitiivi-ilmausten lisääntyminen toimisi myös yhtenä taidon osoittimena. Yksilöllistä vaihtelua on toki runsaasti, ja myös tehtävät saattavat vaikuttaa joidenkin keinojen suosimiseen tai vähyyteen tietyllä tasolla. Kaikkiaan transitiivikonstruktio on kuitenkin yleinen kielessä ja sitä on aineistossa niin paljon, että joitakin yleistyksiä syntaktisista resursseista sen perusteella uskaltaa tehdä.

On odotuksenmukaista, että ylemmillä tasoilla tekstit ovat myös kielellisesti muodollisempia. Muodollisuusasteen kasvu ja sen ilmaisemiseen tarvittavien rakenteiden haltuunotto näkyy myös aineistossani, ja tähän viittaa myös passiivin ja erilaisten infiniittisten rakenteiden sekä lisääntyvä että varioivammaksi muuttuva käyttö C-tasolla. Edistyneiden oppijoiden lauserakennetta kuvaakin kaikenlainen keinojen monipuolisuus. Passiivisten ja infiniittisten transitiivikonstruktion toteutumien lisääntyminen ei sinänsä ole yllättävää; toisen kielen omaksumisen tutkimuksessa niitä on tyypillisestikin pidetty vaativina ja edistyneinä (tällaisten piirteiden frekvensseistä oppijankielessä ks. Ellis & Yuan 2005, Robinson 2007). Kiinnostavaa on kuitenkin se, kuinka lineaarisesti tällaiset ilmaukset lisääntyvät tasolta toiselle. Tätä eivät selitä pelkästään muodollisempaa kieltä edellyttävät tehtävät, sillä samat tekstilajit toistuvat kaikilla tasoilla. Etenkin B- ja C-tasoilla tehtävät ovat hyvin samantapaisia: muodolliset viestit ovat esim. puolivirallisia valituskirjeitä tai työviestejä, ja myös mielipidekirjoitukset mahdollistaisivat periaatteessa yhtä abstraktin aiheen käsittelyn niin B- kuin C-tasollakin. Seilosen (valmisteilla) mukaan passiivi on yleinen juuri mielipiteissä, joka on kaikilla tasoilla toistuva tekstilaji.

Muutoin voitaneen todeta, etteivät ainakaan väljätkö määrällinen luokittelu ja frekvenssien tarkastelu tue sitä, että ilmiön kasvua voisi pitää yksiselitteisenä kehityksen indikaattorina. Koska syntaktiset ilmiöt on jaoteltu tässä varsin karkeasti, täsmällisemmät laadulliset havainnot valottanevatkin monin paikoin paremmin, miten rakenteiden käyttö muuttuu ja alkaa varioida tasolta toiselle (ks. Reiman & Leino, valmisteilla). Toki kirjoitelmista on löydettävissä artikkelissa esitettyjen tulokuvioiden pohjalta joitakin yleisiä suuntaviivoja: vaikka tasojen väliset määrälliset erot eivät useiden ilmiöiden kohdalla ole kovin selviä, kiinnostavaa on se, että A1-tasolta alkaen useat lausetason ilmiöt

(mm. käyttö yleisimmissä sivu- ja rinnasteisissa lauseissa sekä joissakin modaalisisissa rakenteissa) kuuluvat jo oppijoiden lingvistiseen repertoaariin ja ovat käytössä – joskaan eivät vielä kovin frekventteinä tai vakiintuneina. Kaikkiaan kielellisten resurssien valikoima on alemmilla tasoilla vielä monelta osin rajallinen eikä transitiivikonstruktioita osata perustasolla juurikaan soveltaa passiivisiin tai infiniittisiin rakenteisiin. Tällaiset käytöt alkavat lisääntyä B-tasolla ja ovat monipuolisesti käytössä vasta C-tasolla.

Produktiivisuuden yhtenä osoittimenä pidetään yleisesti tyyppifrekvenssiä; tietyssä konstruktiossa alkaa esiintyä yhä enemmän variaatiota. Tämä ilmenee myös laajemmissa syntaktisissa kokonaisuuksissa eli siinä, miten lausetason konstruktioita yhdistellään kielenkäytössä: mitä vaihtelevampiin lausetason rakenteisiin tiettyä konstruktioita osataan yhdistää, sitä vahvempi osoitus se on myös konstruktion syntaktisesta produktiivisuudesta (Reiman & Leino, valmistella). Vaikka useat lausetason resurssit ovat alusta saakka käytössä oppijankielessä, keinovalikoima kuitenkin laajenee ja muuttuu monisyisemmäksi. Kun kieleen ilmaantuu uusia rakenteita, konstruktiot alkavat eriytyä kohti konstruktioiden rajoja, prototyypisistä tapauksista etäämmälle. Transitiivikonstruktion käyttö yhä enenevästi passiivisten ja infiniittisten konstruktioiden kanssa osoittaa, että edistyneet oppijat kykenevät soveltamaan konstruktioita jo hyvin monenlaisissa kielellisissä ympäristöissä. Prototyypisen käytön sijaan transitiivikonstruktion variaatio siis lisääntyy, ilmausten abstraktiotaso kasvaa ja konstruktioiden merkitykset ja funktiot tarkentuvat. Kirjoittamistaidon kehityksen kannalta artikkelissa esitellyt transitiivikonstruktion infiniittiset ja passiiviset variaatiot näyttäisivät konstruktioiden yhdistelmistä paljastavammilta kuin monet muut lausetason ilmiöt. Nämä rakenteet sekä lisääntyvät tasaisesti että monipuolistuvat ylimmille tasoille saakka, mitä voi pitää yhtenä osoituksena rakenteen produktiivistumisesta ja siitä, miten oppijankielen kehittyvien konstruktioiden verkosto laajenee ja tihentyy. Variaation kasvu vaikuttaakin ominaiselta lauserakenteiden muutokselle ja tuntuisi usein indikoivan taitoa pelkkää määrää kuvavammin.

Kirjallisuus

- Achard, M. 2007. Usage-based semantics: body parts with three French breaking verbs. Teoksessa M. Nenonen & S. Niemi (toim.), *Collocations and Idioms 1*. Joensuu: Joensuu University Press, 1–13.
- Anderson G. D. S. 2006. *Auxiliary verb constructions*. New York: Oxford University Press.
- Barlow, M. & S. Kemmer (toim.) 2000. *Usage based models of language*. Stanford: CSLI Publications.
- Bybee, J. 2008. Usage-based grammar and second language acquisition. Teoksessa P. Robinson & N. Ellis (toim.), *Handbook of cognitive linguistics and second language acquisition*. New York: Routledge, 216–236.

- Ellis, N. C. 2002. Reflections on frequency effects in language processing. *Studies in Second Language Acquisition*, 24, 297–339.
- Ellis, N. C. 2003. Constructions, chunking, and connectionism: The emergence of second language structure. Teoksessa Doughty, C. J. & M. H. Long (toim.) *The handbook of second language acquisition*. Oxford: Blackwell Publishing, 63–103.
- Ellis, R. & F. Yuan 2005. The effects of careful within-task planning on oral and written task performance. Teoksessa R. Ellis (toim.) *Planning and task performance in a second language*. Amsterdam: John Benjamins, 167–192.
- Eskildsen, S. W. 2008. Constructiong another language – usage-based linguistics in second language acquisition. *Applied Linguistics*, 30/3, 335–357.
- EVK (2003) = *Eurooppalainen viitekehys: kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys 2003*. Helsinki: WSOY.
- Fillmore, C. J. 1989. Grammatical construction theory and the familiar dichotomies. Teoksessa R. Dietrich & C. F. Graumann (toim.) *Language processing in social context*. North-Holland, Amsterdam, 17–38.
- Fillmore, C. J. & P. Kay 1995. *Construction grammar*. CSLI Lecture Notes. Center for the Study of Language and Information. Stanford, CA. (Manuscript.)
- Fillmore, C. J., P. Kay & M. C. O'Connor 1988. Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: the case of *let alone*. *Language*, 64: 3, 501–538.
- Fried, M. & J-O. Östman 2004. Construction grammar: A thumbnail sketch. Teoksessa M. Fried & J-O. Östman (toim.) *Construction grammar in a cross-language perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 11–86.
- Goldberg, A. E. 1995. *Constructions: a construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Goldberg, A. E. & L. Suttle 2010. Construction grammar. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Cognitive Science*, 1, 468–477.
- Hopper, P. 1998. Emergent grammar. Teoksessa M. Tomasello (toim.), *The new psychology of language: Cognitive and functional approaches to language structure*. London: Lawrence Erlbaum Associates, 155–176.
- ISK = Hakulinen, A., M. Vilkuna, R. Korhonen, V. Koivisto, T-R. Heinonen & I. Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaivapalu, A. 2005. *Lähdekieli kielenoppimisen apuna*. Jyväskylä Studies in Humanities 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kittilä, S. 2002. *Transitivity: towards a comprehensive typology*. Yleisen kielitieteen julkaisuja 5. Turku: Turun yliopisto.
- Langacker, R. W. 1987. *Foundations of cognitive grammar, vol. 1. Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.
- Leino, J. 2003. *Antaa sen muuttua: Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Martin, M. 1995. *The map and the rope: Finnish nominal inflection as a learning target*. *Studia Philologica Jyväskyläensia* 38. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Martin, M., S. Mustonen, N. Reiman & M. Seilonen 2010. On becoming an independent user. Teoksessa I. Bartning, C. Bongartz, M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development: Intersections between SLA and language testing research*. Eurosla: Monographs Series (1), 57–80.
- Miestamo, M. 2006. On the feasibility of complexity metrics. Teoksessa K. Kerge & M. Sepper (toim.) *FinEst linguistics. Proceedings of the annual Finnish and Estonian conference of linguistics. Tallinn, May 6–7, 2004*. Tallinna Ülikooli Eesti filoloogia osakonna toimetised 8. Tallinna: Tallinn University Press, 11–26.

- Reiman, N. & J. Leino (valmisteilla). Sentence types in SLA: the transitive construction.
- Robinson, P. 2007. Task complexity, theory of mind, and intentional reasoning: Effects on L2 speech production, interaction, uptake and perceptions of task difficulty. *International Review of Applied Linguistics*, 45, 237–257.
- Seilonen, M. (valmisteilla). Yleistävät ilmaukset suomen oppijoiden kirjoittamissa teksteissä.
- Suni, M. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa: Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Jyväskylä Studies in Humanities 94. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Tomasello, M. J. 2000. First steps toward a usage-based theory of language acquisition. *Cognitive Linguistics*, 11/1–2, 61–82.